

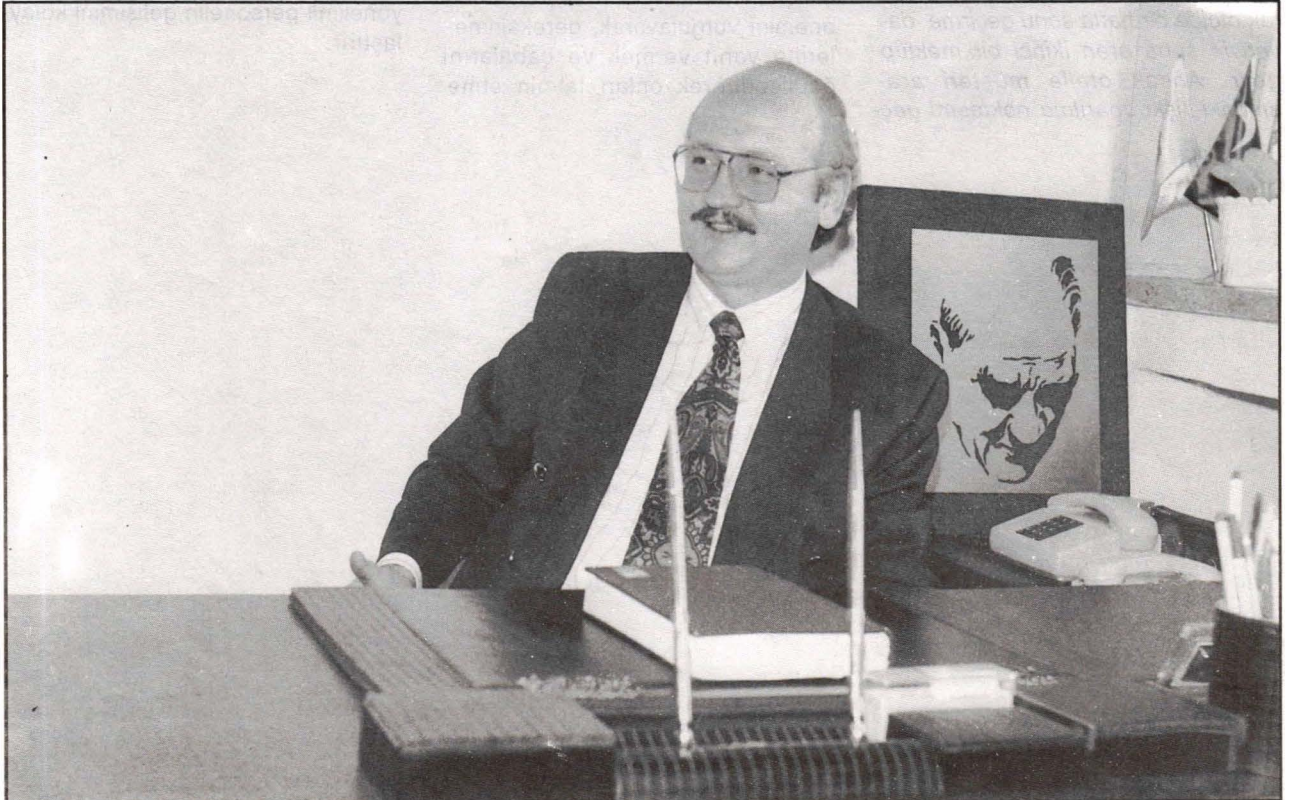
Hacettepe Üniversitesi Çevre Uygulama ve Araştırma
Merkezi Müdürü
Doç. Dr. Muzaffer EVİRGEN:

"GÖKOVA'DA TERMİK SANTRAL YAPIMININ TUTARLI BİR GEREKÇESİ YOKTUR"

Nazmi KOZAK

Ülkemizde, çevre konusu son yıllarda gündemde yer alan konuların başında yer almaktadır. Gün geçmiyor ki gazetelerde, dergilerde, televizyonlarda... çevre ile ilgili bir yazı, bir haber, bir yorum... yer almasın. Bütün bunlar ülkemizde artan çevre duyarlılığının birer göstergesidir. Sokaktaki insandan sanayicisine değin gelişmiş ülkelerdeki kadar olmasa da, belli bir bilinçlenme söz konusu. Artık insanlarımız, geride bırakacakları dünyanın kendilerine emanet edildiği gibi pek "yaşanılır" olmadığını görüyorlar, emanete ihanet etmenin rahatsızlığını duyuyorlar.

ANATOLIA Dergisi'nin bu sayıdaki konuğu Hacette Üniversitesi Çevre Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü sayın Doç. Dr. Muzaffer EVİRGEN. Doç. Dr. Evirgen, önceki yıllarda Çevre Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuş, çevrenin kuramsal ve uygulama yönleriyle yakından ilgilenmiş. Kendisiyle ülkemizdeki çeşitli çevre sorunları üzerine konuştuk.

ANATOLIA: *Sayın Evirgen, kendinizi Anatolia Dergisi okuyucularına kısaca tanıtır mısınız?*

EVİRGEN: 1973 yılında Hacettepe Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği bölümünden mezun oldum. Müteakip günlerde Hacettepe Üniversitesi'nde asistan olarak göreve başladım. Daha sonraki yıllarda, 1979'da doktora tamamladım. 1984'de yardımcı doçent oldum. 1985 Şubat'ında Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü'ne atandım. Ve Ankara İli Çevre Koruma Vakfı yönetim kurulu başkan vekili olarak, çalışmalarımı bir vakıf bünyesinde sürdürmekteyim.

ANATOLIA: *Sayın Evirgen, niçin çevre?*

EVİRGEN: Çevre ile ilgili olarak bu soruyu, yalnız benim değil tüm insanlık açısından sormak lazım. Çevre ile ilgili olmak durumundayız. Çevremize sahip çıkmak zorundayız. Özellikle 2000'li yıllara yaklaşırken insanlığı bekleyen pek çok sorun var. Ve bu, geçtiğimiz yıllarda çevrenin kötü kullanılması ile ortaya çıktı. Çevrenin kalkınma amacıyla, çevrenin turizm amacıyla, çevrenin sanayileşme amacıyla, çevrenin şehirleşme amacıyla kötü kullanılması sonucunda büyük çevre problemleri ortaya çıktı. Bu, kalkınmış ülkelerde bayağı büyük masraflarla giderilmeye çalışılan sorunlar olarak ortaya çıktı. Bunun karşılığında, Türkiye'de, kalkınmış olan ülkelerle aramızda olan faz farkı nedeniyle, kalkınmış olan ülkelerin tecrübelerinden de istifade etme şansına sahibiz. Yani şunu demek istiyorum; Türkiye yaşanan çevre kirlilikleri ya da çevre sorunlarının, kalkınmış olan ülkelerdeki boyutlarda gelişmemiş olması nedeniyle bir şansımız var. Ancak 1985'lere geldiğinde, 87'lere geldiğinde, özellikle Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu ya da diğer ismiyle Brutlant Komisyonu bir rapor hazırladı. Bu raporda çevre ve kalkınmanın mutlaka beraber ele alınması gerektiği üzerinde duruldu. Nitekim 1992'deki ikinci küresel toplantıda bu ana tema üzerinde çalışmalar sürdürülecek. 1992 yılı 5 Haziran'ında Brezilya'da toplanacak olan İkinci Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nda bütün ko-

... Çevre Genel Müdürlüğü'nü ya da çevrecileri bir miktar yeşiller gibi gören "aman bunlara çok fazla imkân verirsek, yatırımları engelleyici işlere kalkışabilirler" gibi bir endişe vardı. Şu anda da bu şüphelerin kalktığı konusunda ciddi şüphelerim var.

nular, dünyanın karşı karşıya bulunduğu pek çok çevresel sorun, ele alınacak. Aşağı yukarı 35 bin kişinin katılacağı dünyanın en büyük katılımlı toplantılarından bir tanesi olacak.

ANATOLIA: *Türkiye'den de katılımlar olacak mı?*

EVİRGEN: Tabii Türkiye'den de katılmalar olacak. Aynı zamanda geçtiğimiz aylarda Çevre Bakanlığı'nın anons ettiği birtakım çevreci gönüllü kuruluşlar, hatta ve hatta basından da bizzat, bir organizasyon içinde bu toplantıya temsilcilerin götürülmesi konusunda çalışmalar var. Ön çalışmalar var.

ANATOLIA: *Efendim Türkiye'deki çevre duyarlılığı konusunda bilgi verir misiniz? Türkiye'de çevre konularına önem veriliyor mu? Çevre duyarlılığın yaygınlık durumu nedir?*

EVİRGEN: Türkiye'de her geçen gün çevreye karşı duyarlılık artmakta. Bu güzel bir olay. Bunu, pek çok olayla kıyaslayarak söyleyebiliriz. Birincisi, Türkiye'de bir on yıl öncesine baktığımızda çevre konusunda çok fazla duyarlı olmayan, çevre konusunda çok fazla bilinçli olmayan birçok insanın şu anda çevreye karşı ilgilerinin arttığını görmekteyiz. Bu yaşanan olaylar ile de pekişmiştir. Unutmayalım ki denize atılan varillerin bile Türkiye'deki çevre bilincinin artmasına katkısı olmuştur. Bir tarihlere Karadeniz'e atılan korsan variller, Türkiye'deki çevre bilincinin artmasına pozitif yönde etki etmiştir. Ayrıca yaşadığımız diğer olaylar, bir kaplum-bağa hadisesi, Dalyan'da yaşanan

sahildeki otel inşaatı meselesi, zehirli çöplerin Türkiye'ye getirilmesi, günlerce kamuoyunda ve basında tartışmalara yol açmıştır. Sonuçta ise kamuoyunun çevre konusunda bilinçlenmesine yol açmıştır. Bu konuya duyarlı insanların çoğaldığını gün be gün görmekteyiz.

ANATOLIA: *Devletin çevre olgusuna yaklaşımı nasıl?*

EVİRGEN: Devlet, aşağı yukarı 1985'lere kadar, hatta daha öncelerine kadar, bu konulardaki yatırım bütçesini çevrenin dışındaki birtakım birimlere yansıtmıştır. Yani, Çevre Genel Müdürlüğü, bir Çevre Müsteşarlığı vardır, ancak çevre konusundaki yatırımlar direkt buradan değil, başka ilgili kuruluşlar vasıtasıyla yapılmaktadır. Örneğin, bir Etibank'ın baca gazı desülfizasyon ünitesinin yapılması Etibank bütçesinden yapılmaktadır. Ama çevre içindir bu. Ya da bir büyük şehrin altyapısının tesis edilmesi, arıtım sistemlerinin yapılması, biyolojik arıtmaya kadar giden bir dizi arıtmanın yapılması, kanalizasyon sistemlerinin yapılması, ya da hijyen içme suyunun getirilmesi gibi pek çok yatırım sadece çevre yatırımı olarak değil, aynı zamanda o büyük şehrin belediyesinin ya da Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın, İller Bankası'nın bütçesinden gitmektedir. Bu bakımdan başlangıçta ilk nazarda.. sanki bu konulardaki yatırımları, paraları çok azmış gibi görmektedir. Fakat görünen o ki, şu anda gerek Çevre Bakanlığı'nın elinde bulundurduğu hava kirliliği önleme fonu vasıtasıyla, gerekse diğer yatırımcı ilgili kurum-

ların bu konulardaki yatırım bütçelerinin, çevre için ödeneklerinin konulmasıyla, son yıllarda devlet bir miktar daha elini cebine sokmağa başlamıştır.

ANATOLIA: *Efendim Türkiye'de çevre politikalarının sanayileşmeyi durduracağı, sanayileşmeye engel olacağına ilişkin bir korkudan söz ediliyor. Bunun doğruluk derecesi nedir?*

EVİRGEN: Böyle bir korku var. Benim özellikle bürokraside görev aldığım günlerde de sık sık karşılaştığım, muhatap olduğum konulardan bir tanesi buydu. Çevre Genel Müdürlüğü'nü ya da çevrecileri bir miktar Yeşiller gibi gören, "aman bunlara çok fazla imkân verirse, yatırımları engelleyici işlere kalkışabilirler" gibi bir endişe vardı. Şu anda da bu endişelerin kalktığı konusunda şüphelerim var. Açıkcası, bu bir bilinçsizlik bence. Şöyle ifade edebiliriz: Türkiye'de her kademedede, her seviyede insanda bir çevre bilinci eksikliği görülmektedir. Artı, geçmiş yıllarda çevre yatırımlarını sanki kalkınmaya engel olucu, sanki kalkınmayı engelleyici bir yatırım olarak görme istidadı belirmiştir. Ve vardır da bu. Çevre yatırımlarının maliyet getirici yatırımlar olduğu konusunda bir takım görüşler vardır. Bütün bunları düşüncecek olursak, Türkiye'de bürokrasiden özel sektöre kadar olan yelpaze içinde maalesef çevre bilincinin eksikliği nedeniyle çevrenin yatırımlar konusunda bir maliyet unsuru olduğu, yatırımları engelleyici nitelikte gelişmeler gösterebileceği endişesi yaşanmaktadır. Bu yanlıştır. Neden yanlıştır; çünkü

bütün çevre değerlerini biz şu anda kullanıyoruz. Kullandığımız havadan içtiğimiz suya kadar, denizlerimize kadar, ormanlarımıza kadar, kıyılarımıza kadar pek çok konuda çevre değerlerinin kullanılması söz konusudur. Bu çevre değerlerinin pek çoğu tükenen değerlerdir. Tükenen kaynaklardır. Yani yerine yenisini koyamazsınız. Yenilenemeyen enerji kaynakları vardır. Bunların çok dengeli kullanılması gerekir. Biz bu işi yaparken de sadece yarını değil, öbürünü, daha öbürünü düşünmek zorundayız. Bunları düşündüğümüz takdirde ancak dengeli bir kalkınmadan söz edebiliriz. Bugün her türlü çevresel değerlerini kaybetmiş sağlıklı bir çevrede insanoğlu yaşayamaz. Yaşayamayacağını gösterdi nitekim; çok uzaklara gitmeye gerek yok, Ankara'nın havasını öyle bir kirlettik ki geçmiş yıllarda, nefes alamayacak duruma geldik.

ANATOLIA: *Şu anda da öyle sayılır...*

EVİRGEN: Şu anda da pek çok yerde öyle. Doğal gaz geldi, doğal gazın tümüyle bütün semtlere yaygınlaştırılması fiziken mümkün değil. Teknolojik olarak mümkün değil. Muhakkak Ankara'ya başka birtakım enerji, ama temiz enerjilerin girmesi gerekir. Ancak, doğalgaz ve diğer alternatif onu destekleyici enerji sistemlerinin katkısıyla, bunların bileşkesi bize Ankara'da temiz havayı sağlayacaktır. Ama, kirli bir çevrede insanların giderek soluk alamaz duruma geldiği bir çevrede, kalkınalım, şehirleşelim, sanayileşelim derken bir güzel kirletmiş

oluyoruz. Sularımızı, denizlerimizi, körfezlerimizi kirletiyoruz aynı şekilde. Oralarda, bırakın balık yetişmesini, etrafında insanların oturamayacağı durumdaki pislikler nedeniyle aşırı kirlenmeler yaşanabiliyor. Bunların hepsi birden yarını düşünmeden, öbürün'ü düşünmeden yapılan, sadece ve sadece "aman kalkınalım, maliyetler öteki günlere, gelecek günlere sarksın, çevre konusundaki önlemleri geciktirerek alalım, ama önce biz işimize bakalım, kalkınalım" düşüncesiyle ortaya çıkmıştır.

ANATOLIA: *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "sürdürülebilir kalkınma kavramına dayanan, insan sağlığını ve doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere, insana yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak temel ilkedir" ibaresi yer almaktadır. Öte yandan aynı Plan'da çevreyle ilgili 28 tane tedbir vardır. Altıncı Plan'da yer alan bu görüşler, Türkiye'de çevreyle ilgili bir zihniyet değişikliğinin işaretleri olarak değerlendirilebilir mi? Yoksa her zaman yapıldığı gibi bütün bunlar birer aldatmaca mı ?*

EVİRGEN: Muhakkak düne göre farklılaşmalar var. Bunu genel kalkınmışlık seviyesinden, genel bilinç seviyesinden, pek çok şeyiyle bunun bürokrasiye, eğitime genel kültüre, yani spora kadar sayabileceğimiz her şeye kadar olan sektörlerde yansıdığını görebiliriz. Bir ülkeyi sadece bir tane parametresi ile yargılayamazsınız. O bakımdan bugün milli eğitimimizden üniversite eğitimimize kadar her şeyimizle biz ne kadar ileri gitmişiz, ne kadar kalkınmışsak, görmemiz mümkündür. O açıdan şu anda 28 tane parametrenin sayılmış olması, bunların yerine getirilmiş olması ancak birtakım iktidarlara, hükümetlerle mümkündür. Yani hükümetin politikalarında çevre konusuna olan yaklaşımı ile mümkündür. Ben bunu geçmiş dört buçuk yıllık bürokrasi tecrübemle söylüyorum. Eğer bir hükümet çevre konusundaki duyarlılığını pek çok sektörde gösterecek olursa, bunu hükümet programına alır. Ve daha önce de yazılmış olan, bir ölçüde de klasik olan Altıncı Beş Yıllık Plan'ına tedbirleri koyacak olan bürokratlar,

... kirli bir çevrede, insanların giderek soluk alamaz duruma geldiği bir çevrede kalkınalım, şehirleşelim, sanayileşelim derken birdenbire, çok ucuz bulduğumuz, kıymetinin farkına varmadığımız havayı bir güzel kirletiyoruz.

teknokratlardır, ama bunu uygulayacak olan hükümetlerdir. Bu 28 tane parametreyi de uygulayabilir ya da uygulayamaz. Geçmiş yıllarda şu vardı: Elektrik enerjisi üretmek için 'aman kardeşim bundan vazgeçelim, biz şu kadar daha kilowatt saat elektriği ucuza elde edelim' endişesi vardı. Ama bir gördük ki Yatağan Termik Santrali'nin etrafında yapmış olduğu tahriyat ormanları katletmiştir. Ormanlar yok olmuştur. Onun gibi pek çok yerde baca gazı desülfizasyon ünitelerine baş vurulmadığı takdirde, yani başlangıçta bir tesisi yaparken onun çevre önleme tedbirlerini de yapmazsak, başlangıçta kilowatt saatini 35 liraya ucuz yaptığımızı sandığımız elektrik enerjisini belki üç yıl elde ederiz. Ama dördüncü, beşinci ve ondan sonra gelen yıllarda 35 lira değil 150 lira masraflarla elde etmeğe başlarız, çünkü çevremiz elden gitmiştir.

ANATOLIA: Sanırım bu zihniyet devam ediyor. Zira böyle olmasaydı Aliğa ve Gökova Termik Santralleri'nin inşasına başlanmazdı...

EVİRGEN: Yalnız Gökova ile Aliğa'yı birbirinden ayırdetmemiz lazım. Yani objektif çevre yaklaşımları içinde düşünmemiz lazım. Belki benim buradaki bu sözüm biraz şaşırtıcı olacak. Ancak, Gökova bir termik santral yapılması konusunda talihsiz bir seçimdir. Bunu açıklıkla koyalım ortaya. Gökova'ya bugün termik santral yapılması, eğer siz o yöreyi turizm açısından eşsiz bir bölge olarak görüyor ve hatta bunu bütün dünya böyle karşılıyorsa, buraya termik santral yapılmasının açıklanması, bence hiçbir şekilde mantıklı bir gerekçeyi bulamayacaktır. Ama Aliğa için aynı şeyleri söylemek istemiyorum. Aliğa, otuzbeş yıl kadar önce sanayi bölgesi olarak ilân edilmiş, adımlar atılmış burada. Birtakım rafineriler yapılmış, petrokimya tesisleri yapılmış, demir çelik tesisleri yapılmış, yani kendi ağır sanayimize kaynak verebilecek olan pek çok sektörü orada toparlamağa başlamışız. Bir pilot bölge olarak seçilmiş Aliğa. Daha da önemlisi hükümetler gelmiş geçmiş, daha sonra bir hükümet daha da pekiştirmiş, demiş ki "ben burayı serbest bölge ilan ediyorum, burada bir-

Kalkınma planlarında alınan çevre tedbirlerinin uygulamasını hükümetler yapar. Eğer bir hükümet çevre konusundaki duyarlılığını pek çok sektörde gösterecek olursa, bunu hükümet programına alır.

takım sanayileşmeleri hızlandıracağım". Serbest bölge ilan edilmiş. Sonra da bu paralelde birtakım başka tesisler de yapılmasına yönelik çalışmalara girilmiş. Nedir? Termik Santral yapımı. Elbette yani, biz Aliğa gibi yerlerde, Aliğa'ya yakın olan yerlerde birtakım sanayi tesislerini odaklaştıralım. Her tarafa dağıtmayalım bunları. Neden; çünkü orası kirlenmiş bir bölgedir. Biz orayı otuz yıl öncesinden itibaren zaten sanayi bölgesi olarak seçmişiz. Planlamada yerine oturmuş. Daha sonra da bu, serbest bölge olarak ilan edilmiş. Şimdi burada bizim çevreciler olarak dikkat edeceğimiz bir tane önemli parametre var: Aliğa'ya yapılan bir termik santralin baca gazı önleme tesisleri ne ölçüde yapılacaktır. Ne derecede artırılacaktır. Bunun peşinde olalım. Çünkü orada bin megawattlık bir santral yapılmaktadır. Bunun ortaya çıkaracağı çevre etkileri çok fazladır. Bunun ortaya çıkaracağı baca gazı desülfizasyonu çok fazladır. Desülfizasyona gitmeniz gerekmektedir. Belki denoks parametrelerini de burada işletmeniz gerekmektedir. Çünkü aynı zamanda Türkiye, sınırlar arası hava kirliliği yaratmama konusunda Avrupa boyutundaki bir anlaşmanın taraf ülkesidir. Burada bizim bu konuda imzamız var. Bu, parlamentodan da geçmiş. Devlet bunu kabul etmiş. Bir başka ülkeye siz bunları transfer etmeğe kalktığınızda, yani hava akımı vs. ile, o ülke gün gelir sizden tazminat talep eder. "Beni kirletiyorsun" der. Geçmiş yıllarda böyle birtakım hadiseler yaşanmıştır. Halen

devam etmektedir bu. Bundan dolayı Aliğa konusunda çok dikkatli konuşmak lazım.

ANATOLIA: Aliğa Termik Santrali'nin inşası devam ediyor. Termik santral çevreyi kirletmeyecek bir teknolojiye sahip mi?

EVİRGEN: Şöyle söyleyeyim, zaten burası bir sanayi bölgesi. Burası bir sanayi bölgesi olduğu için Aliğa Termik Santrali de bu sanayi bölgesi içinde yer almaktadır. Enerji Bakanlığı'nın daha önceki açıklamalarında da görüldüğü gibi bu termik santralde baca gazı desülfizasyon tesisleri yapılacaktır. Yani bunlar projelendirilmiştir şu anda. O açıdan Aliğa'da hava kirliliği diğer santrallardaki gibi olmayacaktır. Çok limitli olacaktır. Yani bizim hava kalitesinin korunması yönetmeliği paralelinde olacaktır. Daha önce 1986'da çıkarılan Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'ndeki parametreler ışığında olacaktır.

ANATOLIA: Sayın Evirgen biliyorsunuz geçen aylarda çevreyle ilgili bir bakanlık olarak Çevre Bakanlığı kuruldu. Çevre Bakanlığı'nın Türkiye'de çevre olgusunun yaygınlaştırılması için ne yararlı çalışmaları olacaktır?

EVİRGEN: Türkiye'de Çevre Bakanlığı'nın kurulmasını ben destekliyorum. Türkiye'de Çevre Bakanlığı'nın kurulması önemli bir adım olmuştur. Çevre hareketi açısından önemli bir kilometre taşıdır. Çevre Bakanlığı'nın birtakım fonksiyonları itibarıyla eksik kurulmuş olması ya da onu bırakalım Çevre Bakanlığı'nın belirli bir

şekilde çok ideal ölçülerde kurulmamış olması gibi keyfiyeti, ben şu anda lüzumsuz bir tartışma olarak görüyorum. Neden? Bir kere bir bakanlığın kurulması, bundan sonraki günlerde pek çok şeyin yapılabilmesine imkân sağlar. Belki başlangıçta çok ideal şartlarda bir bakanlık kurulamamış ya da kurulmamış olabilir, ama bu özellikle önümüzdeki günlerde bu bakanlığın teşkilatının yerine oturmasıyla, yani teşkilatlanmasını tamamlamasıyla, yani kadrolarını yavaş yavaş bünyesinde toplamasıyla şüphesiz çok daha değişik, çok daha iyi birtakım yapılanmalara yönelecektir.

ANATOLIA: *Aktif bir bakanlık olması için ne yapılmalı?*

EVİRGEN: Şu konan görev ve yetkileri itibarıyla Çevre Bakanlığı, eğer çevre konusunda hassas birtakım üst düzey yöneticileri tarafından götürülebilirse aktif olabilir.

ANATOLIA: *Efendim Çevre Bakanlığı'nın ilgi alanına giren konular hemen tüm bakanlıkların ilgi alanları ile çakışmaktadır. Durum böyle olunca tüm bu bakanlıklar ile Çevre Bakanlığı arasında ortaya koordinasyon sorunu çıkmaktadır. Böyle bir koordinasyon için neler yapılabilir?*

EVİRGEN: Zaten vardır bu. Çevre Bakanlığı'nın başkanlığında Yüksek Çevre Kurulu vardır. 443 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Yüksek Çevre Kurulu inşa edilmiştir. Daha da önemlisi bakanlar istedikleri takdirde genelge ile ilgili birtakım bakanlıkların üst düzey yöneticilerini her zaman toplantıya

çağırabilirler.

ANATOLIA: *Ama Çevre Bakanlığı diğer bakanlıkların çevre ile ilgili düzenlemelerini nasıl denetleyebilecektir?*

EVİRGEN: Biraz evvel söylediğim hadiseyi burada yine tekrarlayacağım. O da şu; bir hükümet çevre konusunda duyarlı ise, bu hükümetin icraatlarında siz bunu görebilirsiniz. İstedığı kadar Çevre Bakanlığı'nın görev ve yetkileri çok limitli olsun.

ANATOLIA: *Çevre konusunun devlet katında örgütlenmesinin bakanlık yerine başka türlü, örneğin Başbakanlığa bağlı bir müsteşarlık olarak yapılması daha iyi olmaz mıydı? Çünkü böylelikle koordinasyon daha kolay gerçekleştirilebilirdi? Bakanlık düzeyinde bir örgütlenme daha iyi midir sizce?*

EVİRGEN: Şüphesiz. Çevre mültidisipliner bir kavram. Mültidisipliner bir olay. Çevre, bütün sektörlerin içinde ele alınması gereken önemli bir boyut. Ulaştırma sektöründen inşaat sektörüne, demir çelik sektöründen taa turizm sektörüne kadar pek çok sektörde çevre boyutu olarak ele alınmak durumunda. Şimdi bunun tartışmasının yönetim boyutunda ele alındığı yer, hükümettir, Bakanlar Kurulu'dur. Siz Bakanlar Kurulu'nda çevrenin temsili ni bakan seviyesinde ele aldığınız takdirde, bürokratik olarak yerini bulabilir. Bir devlet bakanlığının tasarrufunda, devlet bakanlığı sadece çevreye bakmıyor. Demir çeliğe de bakıyor, Etibank'a da bakıyor ya da gübre sanayiine de bakıyor. Bu ne-

denle çevre de bir bakıma sahipsiz kalıyor.

ANATOLIA: *Sayın Evirgen, Çevre olayı yaklaşık olarak on yıldır Türkiye'nin gündemini bazen az bazen de çok işgal ediyor. Çevre konusunda ülkemizde yeterince uzman var mı?*

EVİRGEN: Türkiye'de aslında bu konuda yetişmiş uzman var. Ancak biz bu uzmanları kötü personel politikalarımızla çevreden uzaklaştırıyoruz. Çevre teşkilatlarında maalesef büyük bir erozyon var.

ANATOLIA: *Bildiğiniz gibi çevre, çok geniş bir kavram, bir olay. Çevre yalnızca mühendislik bilimlerinin ilgi alanına girmiyor. Çevre hukuku var, çevre sosyolojisi var. Çevrenin bu ve buna benzer dallarında Türkiye'de uzman durumu nedir?*

EVİRGEN: Bugün üniversiteler boyutunda hemen hemen pek çok üniversitemizde Çevre Uygulama ve Araştırma Merkezleri açılmıştır. Artı, size katılıyorum, çevre disiplinler arası bir olay olması nedeniyle çevrenin sadece bir mühendislik boyutu yoktur. Çevrenin sosyal bilimler boyutu vardır, hukuk vardır. Bütün bunların arasında girişim yapan bir kişiliğe sahiptir çevre. O açıdan ben çevreyi sadece ve sadece 'çevre mühendisliği' olarak görmek istemiyorum. Ve böyle de değildir ayrıca.

ANATOLIA: *Türkiye'de çevre eğitimi hangi aşamada. Çevre Uygulama ve Araştırma Merkezleri dışında başka kurumlarda çevre eğitimi yapmaktadırlar.*

EVİRGEN: Bir şey açıklamak istiyorum. Direkt olarak rektörlüklere bağlı olarak kurulan Çevre Uygulama ve Araştırma Merkezleri, araştırmalar yapan, uygulamalara, birtakım projelere hizmet veren, projeleri götüren birimlerdir. Buralarda akademik çalışmalar yapılamamaktadır. Kanun emridir, ancak enstitü durumunda Çevre Araştırma Enstitüsü olması durumunda buralarda akademik çalışmalar veya eğitim - öğretim çalışmaları yapılabilir. Biz şu aşamada buralarda disiplinlerin bir araya gelmesiyle meydana gelen periyodik çalışmalarını, araştırmalarını yapabiliyoruz.

Onun ötesinde, Türkiye'de biraz

Geçmiş yıllarda şu vardı: Elektrik enerjisi üretmek için "aman kardeşim bundan vazgeçelim, biz şu kadar daha kilowatt elektriği ucuza elde edelim" endişesi vardı. Ama bir gördük ki Yatağan Termik Santrali'nin etrafında yapmış olduğu tahrifat ormanları katletmiştir.

evvel dediğim gibi 'Çevre Mühendisliği eğitimi veren üniversitelerimizde bölümler var. Çeşitli üniversitelerimizde çevre mühendisliği bölümleri açılmıştır. Ancak ben Türkiye'nin şartları açısından çevre mühendisliği bölümlerini isabetli olarak görmüyorum. Çevre mühendisliği ya da çevre konusundaki olaylar, çok disiplinli olması nedeniyle ancak lisans sonrası bir eğitim verilmesini gerektirmektedir. Çevrenin az önce söylediğim gibi taa ulaştırmadan turizm sektörüne kadar, demir çelik sektöründen inşaat sektörüne kadar. Yaşadığımız hayattaki sektörler arası girişim yapan boyutu nedeniyle, bizim de meslek adamları ya da meslek elemanları içinden bir kimyacısından bir jeoloji mühendisine, bir fizik mühendisinden bir matematikçiye, öbür taraftan da biyoloğundan sosyoloğuna, ya da ekonomistinden hukukçusuna kadar, kamu yöneticisine kadar tüm mesleklerin ancak bunları master ya da doktora programlarında ele alacağı becerili insanların yetişeceği bir ünvan birliği olarak görüyorum. Şu anda bizim üniversitelerimizdeki çevre mühendisliği bölümlerine karşı değilim, ama çevre mühendisliği, sadece bizim çevre mühendisliği bölümlerinin inhisarında olan bir şey değildir.

ANATOLIA: Türkiye'deki çevreci gruplar hakkında bilgi verir misiniz? Bunların çalışmalarına yaklaşımlarınız nasıl? Biraz önceki konuşmalarda devlet katında yeşillerin olumlu bir izlenime sahip olmadığına ilişkin bir sözünüz oldu?

EVİRGEN: Bu ilk zamanlardaki manzaraydı. Yeşillere karşı olan tepkiler, özellikle 1985 - 1989 periyodunda oldu. Ben bunları yaşadım. Yani benim de tasvip ettiğim şeyler var, eylemleri var, etmediğim şeyleri de var. Şüphesiz çevreci olarak bunları akıllıca değerlendirmek, ihtiyatla değerlendirmek durumundayız. Ancak Türkiye'deki gönüllü hareketler, özellikle çevre konusunda maalesef çok değil. Bir elin beş parmağı kadar grubu görmekteyiz. Halbuki artık kalkınmış olan ülkelerde, demokrasinin yerleştiği ülkelerde, Batı demokrasilerinde gönüllü kuruluşlar, özellikle halkın eğitimi ve halkın katılımı konusunda önemli roller,

... başlangıçta kilowatt saatini 35 liraya ucuz yaptığımız elektrik enerjisini, belki üç yıl elde ederiz. Ama dördüncü, beşinci ve ondan sonra gelen yıllarda 35 lira değil, 150 lira masraflarla elde etmeğe başlarız, çünkü çevremiz elden gitmiştir.

önemli görevler üstlenmişlerdir. Çevre için de aynı şekilde. Şu anda yani birkaç tane gönüllü teşkilatın dışında, gönüllü kuruluş yok. Ancak, bir güzel gelişme var. Pek çok ilden, hatta pek çok kasabadan zaman zaman üniversitede beni buluyorlar. Telefonla veya mektupla beni buluyorlar. Birtakım insanlar, kendilerinin birtakım çalışmalar başlatmakta olduklarını bildiriyorlar. Konferanslar, dökümanlar talep ediyorlar. Çok güzel gelişmeler bunlar. Hiç beklemediğimiz bir kasabadan, Türkiye'nin hiç düşünmediğimiz bir yöresinden seslerin gelmesi, gönüllü hareketlere katkıda bulunabilecek insanların çoğalması güzel şeyler. Yalnız bir şey daha var: Bunların organize olması lazım. Örgütlü hale gelmesi lazım. Bir dernek haline gelmesi lazım ya da bir vakıf haline gelmesi lazım. İşte bu konularda maalesef şu anda kamuoyunda yeterince bilgi birikimi ve beceri yok.

ANATOLIA: Tabii ki bütün bu örgütlenme konuları Çevre Bakanlığı'na düşen görevler arasında... Sayın Evirgen I. Çevre Şurası hakkında bazı sorularım olacak. Şura hakkında çok eleştiriler oldu; siyasi bir kazanım yönü bulunduğu, çok aceleye getirildiği söylendi, birtakım tartışmalar hâlâ da var. Bu konulardaki görüşleriniz neler?

EVİRGEN: Ben, bunların hepsine katılmıyorum. Kritike edilebilecek yanları olabilir. Ancak, şunu söyleyebilirim, Çevre Şurası'nın toplanmasında başlangıçtaki o yaklaşım çok doğru değil. İyi irdelediğimiz takdirde çok doğru değil. Çevre Ba-

kanlığı'nın kurulmasını müteakip yirmi gün içinde Çevre Şurası yapılmıştır. Ancak Çevre Şurası'nın önceki günleri var. Yani, Çevre Şurası 1989 yılında bir hazırlık toplantısı yapmış. Maalesef geçen iki yıl içinde bu konu pek fazla ele alınmamış. Ancak yeni kurulan bir bakanlık ve yeni kurulan bir bakanlığın bakanı şöyle bir kararla yola çıkıyorsa ona saygı duymak gerekir. Nedir o karar? "Her şeyden önce ben bakanlığa esas alacağım çevre politikalarımı, yönlerimi, seçeneklerimi Türkiye'de çevre ile ilgili tüm insanları toplayarak, bunların alacakları on temel konuda verecekleri raporlara göre hazırlayacağım ve buna göre geliştireceğim" diyorsa buna saygı duymak gerekir. Çevre Şurası'nın böyle bir tarihi misyonu var. Neden? Daha Çevre Bakanlığı bu konuda önyargı olarak hiçbir şeye gitmeden, yani gündemindeki malzemeler hiçbir şekilde inşa edilmeden, bir çevre şurasının getireceği kararlara, tutacağı ışıklara göre kendisini ayarlıyorsa, bu bence güzel bir harekettir. Ancak buradan itibaren dikkatli olmak zorundayız. Gerçekten bu Çevre Şurası'nda alınan kararlar, Çevre Şurası'nda takip edilen tavsiyeler, bundan sonraki günlerde Bakanlığın çalışmalarında ne kadar kullanılıyor? İşte burada çevrecilere bir görev düşmekte. Bunu takip etmek durumundalar.

Çevre Şurası'nda görev alan delegelerin Şura kararlarının uygulanıp uygulanmadığını takip etme görevleri var. Onun ötesinde Çevre Şurası'nın bu tarihlere yapılmış olmasının politikasını bilemeyeceğim, o konularda çok fazla bir görüşüm olamaz. Ancak

Çevre Şurası'nın bir miktar hakkını da yememek lazım. Yapılanlar; bütün insanların toplanması bir başka boyutu, bu bir, Yeşiller Partisi, bir Sosyalist Parti. Çevre Bakanlığı'nın oluşturduğu Çevre Şurası'nın komisyonlarında delege olarak bulunabiliyorsa, söz söyleyebiliyorsa, kritike edebiliyorsa, buralara eleştiriler getirebiliyorsa, alınacak kararları etkileyebiliyorsa, artı, bunun finalinde bütün partilerin gelip açık bir şekilde bütün fikirlerini ortaya koyabiliyorlarsa, bence bu açık bir olaydır. Politik değildir. Bugüne kadar, ben hatırlamıyorum; bir Sosyalist Parti'nin, bir Yeşiller Partisi'nin resmi sıfatla bir bakanlığın oluşturduğu komisyonlarda görev aldığı. Bu da bence güzel, demokrasi adına alkışlanacak bir olaydır.

ANATOLIA: *Efendim Çevre Şurası'ndan yaklaşık bir ay sonra genel seçimler vardı. Bu, daha önce yapılmış bir seçim takvimi ile saptanmış, bütün partiler propagandalarını bile yapmaya başlamışlardı. Yani Çevre Şurası'nı düzenleyen bakanlığın önünde pek fazla bir süre yoktu. Çevre Bakanlığı'nın o anki kadroları böylece Şura kararlarını uygulama olanağından yoksundu. Durum böyle olunca, hem Şura için daha uzun bir çalışma, bir hazırlık yapmak, hem de Şura kararlarını uygulayacak hükümetin Şura'yı düzenlemesi için Şura'nın bir - iki ay sonrasına bırakılması daha doğru bir uygulama olmaz mıydı?*

Gökova, termik santral yapılması için gerçekten talihsiz bir seçimdir. Bunu açıklıkla ortaya koymak lazım. Bu bölgeye termik santral yapılmasının hiçbir mantıklı gerekçesi yoktur.

EVİRGEN: Farketmez. Neden farketmez? Yine sizin takdirinize kalmıştır. Çevre Şurası'nın bir ay önce yapılması ile bir ay sonra yapılması arasında, eğer siz Çevre Şurası'nda alınan kararları uygulama cihetinde bir eğiliminiz varsa, bir politanız varsa, bir ay önce yapılan Çevre Şurası'nın getireceği sonuçları da uygulamak durumundasınız, bir ay sonra yapılmış olsa da.

ANATOLIA: *Efendim, Çevre Şurası'na toplumun çevreyle ilgili tüm katmanlarının katılımının sağlanamadığından söz ediyor. Bu konuda sizin görüşünüz nedir?*

EVİRGEN: Ben buna katılmıyorum. Neden katılmıyorum? Üniversitelerden muhtarlara kadar insanlar vardı toplantıda. Ben de gün boyunca iştirak ettim. Bir komisyon da vaktim oranında da komisyon

çalışmalarına katıldım. Daha da önemlisi gazetelerde çarşaf gibi ilanlar vardı. Herkesin Çevre Şurası'na davet edildiğine dair ilanlar çıktı.

ANATOLIA: *Yalnız .bu gazete ilanlarının ve Ankara caddelerine asılı bez afişlerin küçük bir eksigi vardı: Çevre Şurası'nın nerede toplandığını yazmıyordu.*

EVİRGEN: Bakanlığa sorulup öğrenilebilirdi. Bakanlığa sorsanız nerede olduğunu söylerlerdi...

ANATOLIA: *Sayın Evirgen, bizlere bu söyleşiyi yapma fırsatını vermenizden dolayı Dergim adına teşekkür ederim.*

EVİRGEN: Ben teşekkür ederim.

(Bu söyleşi 12 Kasım 1991 tarihinde Ankara - Beytepe'de yapılmıştır.)